

УДК 821.163.2.09»18/19»:001](092)

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2026-XXVII-2>

ПОДРУЖЖЯ ШИШМАНОВИХ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА СПІВПРАЦЯ ТА ТВОРЧЕ ПАРТНЕРСТВО В СУСПІЛЬНИХ І НАУКОВИХ ПРОЦЕСАХ

Бушко Галина

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент катедри слов'янської філології імені професора Іларіона Свенціцького
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: 0000-0002-6860-6952

У статті здійснено комплексний аналіз феномену інтелектуального та творчого партнерства подружжя Івана й Лідії Шишманових у широкому контексті культурних, наукових і суспільних процесів кінця XIX – початку XX століття. Зосереджено увагу на виявленні специфіки їхньої спільної праці як унікального взірця паритетного інтелектуального союзу, у межах якого наукові, громадські та культурно-критичні ініціативи взаємно доповнювали одна одну, визначаючи ключові вектори модернізації болгарського інтелектуального простору.

Розглянуто постать Івана Шишманова крізь призму його багатогранної діяльності як фундатора професійної болгарської науки, академічної освіти та ініціатора стратегічних міжнародних наукових контактів на засадах європейського гуманізму. Водночас розкрито роль Лідії Шишманової-Драгоманової як самостійної та впливової постаті, чия творчість репрезентує не лише спадкоємність інтелектуальних традицій родини Драгоманових та українського вільнодумства, а й формує нову для тогочасного контексту модель наукової дипломатії. У статті детально проаналізовано її перекладацький та літературно-критичний доробок – зокрема інтелектуальну участь у часописі «Свободно мнение», – що відіграв визначальну роль у становленні фахової мистецької рецепції та емансипації жіночої інтелектуальної присутності в академічному середовищі Болгарії.

Висвітлено системну взаємодію подружжя з українськими науковими колами, зокрема з Науковим товариством імені Шевченка, що слугувало дієвою платформою для духовного зближення України та Болгарії. Доведено, що інтелектуальна солідарність Шишманових стала дієвим інструментом інтеграції болгарської культури в загальноєвропейський контекст. На основі вивчення епістолярію та публікацій зроблено висновок щодо доцільності розгляду постатей Шишманових як цілісного культурного феномену та актуального етико-наукового зразка партнерства, важливого для сучасних філологічних, славістичних і культурологічних студій.

Ключові слова: Іван Шишманов, Лідія Шишманова-Драгоманова, інтелектуальне партнерство, європейський культурний простір, українсько-болгарські зв'язки.

Bushko Halyna

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Slavic Philology named after Professor Ilarion Svetsitsky
Ivan Franko National University of Lviv

THE SHYSHMANOV'S AS A CULTURAL PHENOMENON: INTELLECTUAL COLLABORATION AND CREATIVE PARTNERSHIP IN SOCIAL AND SCIENTIFIC PROCESSES

The article provides a comprehensive analysis of the intellectual and creative partnership between Ivan and Lidia Shyshmanov within the broad context of cultural, scientific, and social processes of the late 19th and early 20th centuries. The study focuses on identifying the specifics of their collaboration as a unique example of an egalitarian intellectual union, where scientific, public, and cultural-critical initiatives mutually complemented each other, defining key vectors for the modernization of the Bulgarian intellectual landscape.

*The study examines the figure of Ivan Shyshmanov through the prism of his multifaceted activities as the founder of professional Bulgarian scholarship and academic education, as well as the initiator of strategic international scientific contacts based on European humanism. Concurrently, it reveals the role of Lidia Shyshmanova-Drahomanova as an independent and influential figure whose work represents not only the continuity of the Drahomanov family's intellectual traditions and Ukrainian freethinking but also constitutes a pioneering model of scientific diplomacy for that era. The article offers a detailed analysis of her translational and literary-critical legacy – particularly her intellectual contribution to the journal *Svobodno Mnenie* – which played a decisive role in establishing professional artistic reception and the emancipation of female intellectual presence in Bulgaria's academic environment.*

The paper highlights the systemic interaction of the couple with Ukrainian scientific circles, specifically with the Shevchenko Scientific Society, which served as an effective platform for the spiritual rapprochement of Ukraine and Bulgaria. It is argued that the Shyshmanov's intellectual solidarity became an effective instrument for integrating Bulgarian culture into the pan-European context. Based on the study of correspondence and publications, the author concludes that the Shyshmanovs should be regarded as a holistic cultural phenomenon and a relevant ethical and scientific model of partnership, significant for contemporary philological, Slavic, and cultural studies.

Key words: *Ivan Shyshmanov, Lidia Shyshmanova-Drahomanova, intellectual partnership, European cultural space, Ukrainian-Bulgarian relations.*

Вступ. На межі XIX–XX століть інтелектуальний світ Європи позначився важливою тенденцією: великі ідеї дедалі частіше народжувалися не в ізолюваному просторі кабінетів поодиноких дослідників, а в динамічному діалозі подружніх інтелектуальних тандемів. Показовим прикладом такого партнерства є діяльність П'єра та Марії Кюрі, які у стінах своєї лабораторії діяли як єдине ціле, стираючи межу між приватним життям і великою наукою.

Не менш виразно ця модель партнерства реалізувалася у спільному життєвому й творчому шляху Івана та Лідії Шишманових. Виховані на демократичних ідеях Михайла Драгоманова, вони перетворили свій дім на своєрідне «культурне посольство», де досвід української політичної еміграції органічно поєднувався з інтелектуальними пошуками молодшої болгарської інтелігенції. Це партнерство, засноване на гуманістичних цінностях, не лише сприяло модернізації болгарської культури, а й стало важливою ланкою міжслов'янського діалогу та включення болгарського інтелектуального середовища до загальноєвропейського простору. Діяльність Шишманових переконливо засвідчує, що інтелектуальний союз

може виступати не лише основою родинної єдності, а й стратегічним чинником суспільного поступу та національного розвитку. Саме тому в науковому дискурсі їхній тандем розглядається як зразок гармонійної співпраці, що слугувала духовним «мостом» між Болгарією, Україною та Західною Європою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання внеску І. Шишманова у порівняльне вивчення літератури та фольклору було предметом зацікавлення болгарських учених Ц. Абаджієвої [1], М. Арнаудова [2], Д. Дімова [8]. Проблематика болгарсько-українських наукових взаємин привертала увагу П. Атанасова [3], В. Москаленка [10], В. Наулка [11], В. Піскіжової [13], С. Черпокової [14]. У наших попередніх розвідках [4–6] комплексно висвітлено роль І. Шишманова в контексті цих взаємин та концептуалізовано внесок трьох поколінь родини Шишманових у розвиток болгарського театру та культури загалом. Окремі аспекти інтелектуальної біографії Л. Шишманової-Драгоманової ставали об'єктом наукової уваги у розвідках В. Власенка [7], М. Младенової [9], Л. Сілевич [12], А. Якімової [17] та ін.

Попри значну кількість праць, присвячених окремим аспектам діяльності І. Шишманова чи загальним питанням міжкультурних зв'язків, феномен інтелектуального тандему подружжя як цілісне явище досі не став предметом спеціального системного аналізу. Саме це зумовлює необхідність представлення цілісного підходу до осмислення постатей Шишманових як унікальної моделі інтелектуального партнерства, що постала дієвим механізмом модернізації болгарського суспільства.

Мета роботи полягає у дослідженні феномену інтелектуального тандему подружжя Шишманових, виявленні специфіки їхньої творчої взаємодії в межах періодичних видань («Български преглед», «Свободно мнение») та визначенні значення їхньої спільної діяльності для модернізації культурного простору і його інтеграції у загальноєвропейський інтелектуальний контекст.

Об'єктом дослідження є процес формування та функціонування творчої й наукової співпраці подружжя Шишманових. У цьому контексті постать І. Шишманова як фундатора професійної науки та академічної освіти розглядається у невід'ємному зв'язку з діяльністю Л. Шишманової-Драгоманової, яка репрезентує спадкоємність традицій українського вільнодумства, що в органічній взаємодії створило підґрунтя для тривалого інтелектуального діалогу в загальноєвропейському просторі.

Іван Шишманов (1862–1928) – видатний болгарський літературознавець, фольклорист і державний діяч, чиї зусилля були спрямовані на модернізацію національної культури. Формування його наукових поглядів відбувалося під значним впливом М. Драгоманова, з яким він познайомився у 1885 році в Женеві. Саме в цей період учений зустрів доньку свого наставника – Лідію Драгоманову, студентку філологічного факультету Женевського університету. 28 грудня 1888 року вони взяли шлюб, започаткувавши тривалий інтелектуальний союз. Завдяки цьому союзу І. Шишманов став першим болгарським українцем і заклав фундамент системного культурного діалогу між обома народами.

Виховання Лідії в родині Драгоманових стало підґрунтям її подальшої професійної діяльності. Завдяки тривалим закордонним поїздкам батька вона з дитинства опанувала чотири європейські мови, а під впливом матері, Людмили Драгоманової, здобула ґрунтовну музичну освіту та фахове розуміння театру. Ці компетенції дозволили їй згодом утвердитися як авторитетна театральна та музична критикиня. Її рецензії та аналітичні статті відзначалися не лише естетичним підходом, а й глибоким розумінням європейського культурного менеджменту.

Спільна інтелектуальна праця подружжя розпочалася на сторінках часопису «Български преглед» (1893–1900). Л. Шишманова публікувала розвідки у рубриці «Книжовні і научни

вести». Співпраця подружжя відзначалася взаємодоповнюваністю: стратегічні пропозиції Лідії щодо реформування мистецької сфери, фахової підготовки кадрів за кордоном та створення Національного театру були згодом інституційно реалізовані І. Шишмановим на посаді міністра освіти. Таким чином, Лідія виступала ідеологом та концептуальним розробником реформ, тоді як Іван здійснював їхнє політичне та адміністративне втілення.

Важливим аспектом їхнього партнерства стали спільні наукові поїздки в Україну. У 1897 році подружжя відвідало Київ та Гадяч із метою збору матеріалів для досліджень [10, с. 60]. Другий візит відбувся у серпні 1899 року в межах XI Археологічного з'їзду в Києві. Участь у цьому форумі дозволила Шишмановим зміцнити зв'язки з українською елітою, зокрема з родиною Косачів та В. Антоновичем, що сприяло інтеграції болгарського наукового середовища в український культурний контекст.

Окрім наукових вістей, Л. Шишманова здійснювала в «Български преглед» ґрунтовний аналіз гастролей іноземних артистів, поєднуючи фахову оцінку виконання з критикою стану інфраструктури. Її прагнення до культурного будівництва виявилось також у підтримці часопису «Български артист» (1900), що мав на меті виховання естетичного смаку суспільства.

Навіть у часи глобальних суспільних потрясінь – в умовах Балканських воєн (1912–1913), коли національні кордони постійно змінювалися, а культурні зв'язки розривалися – подружжя Шишманових демонструвало виняткову інтелектуальну стійкість. Якщо діяльність Івана була спрямована на політико-історичне осмислення ситуації, то зусилля Лідії зосереджувалися на збереженні тяглості міжкультурного діалогу, що утверджувало місце Болгарії у спільному європейському просторі.

У 1913 році подружжя приєдналося до кола авторів журналу «Свободно мнение». У цей кризовий для Болгарії період видання згуртувало провідних інтелектуалів – академіків та професорів Софійського університету. Поки І. Шишманов публікував аналітичні статті щодо складної політичної ситуації на Балканах, Л. Шишманова утвердилася як єдина жінка – постійна співробітниця часопису. Вона опублікувала 20 критичних рецензій на театральні та музичні вистави, і ці праці вирізнялися глибокою ерудицією та свідчили про високий рівень її особистої культури [17, с. 44]. Ведучи рубрики «Театральні нотатки» та «Музичні нотатки», авторка застосовувала метод порівняльного аналізу, зіставляючи софійські постановки з досвідом провідних сцен Парижа, Рима та Лондона. Завдяки такому компаративістському підходу вона не лише оцінювала окремі вистави, а й проєктувала цілісну модель інтеграції болгарського мистецтва в загальноєвропейський культурний простір.

Коли Іван Шишманов через стан здоров'я не міг повною мірою виконувати свої академічні обов'язки, Лідія перебрала на себе функції наукового секретаря та дипломата. Забезпечуючи безперервну комунікацію з Науковим товариством імені Шевченка (НТШ) у Львові та Болгарською академією наук, вона здійснювала не просто технічну допомогу, а виступала суб'єктом інтелектуального посередництва. Зокрема, її зусилля у розв'язанні перешкод книгообміну та особисті звернення до Л. Милетича гарантували неперервність українсько-болгарських зв'язків у складний післявоєнний період.

Висловлюючи офіційну подяку від імені родини за обрання І. Шишманова дійсним членом НТШ, Лідія наголосила на глибині цього ціннісного зв'язку. Її слова про те, що вчений «зріднився з українським народом, жив його радощами і горем і завжди мав надію на світле майбутнє української землі» [18], переконливо демонструють: українське питання було для подружжя не лише пріоритетною життєвою місією, а й засадничим елементом їхньої світоглядної позиції та спільним обов'язком перед обома культурами.

Подружжя продовжувало спільну творчу та наукову працю до останніх днів ученого. У цей період Л. Шишманова не лише залишалася незмінною соратницею чоловіка, а й активно розбудовувала власну публіцистичну кар'єру, публікуючи фахові театральні статті у провідних болгарських виданнях «Развигор», «Лъч» та «Мир». Надалі дослідниця присвятила себе збереженню та популяризації їхньої спільної наукової спадщини, взявши на себе місію впорядкування архіву та висвітлення постаті чоловіка для майбутніх поколінь.

У 1930 році була опублікована її стаття «Професор Шишманов – кабінетний працівник» [16], яка стала знаковим зразком інтелектуальної мемуаристики, збагатила науковий обіг унікальними спогадами про приватне та професійне життя родини в Болгарії та під час закордонних подорожей. У цій праці вона акцентувала на феноменальній працездатності І. Шишманова, що була визначальною для його багатогранної діяльності як фундатора болгарської науки, викладача та редактора.

Упродовж усього життя Л. Шишманова залишалася активною постаттю болгарського культурно-громадського простору, а її робота в жіночих товариствах та інтелектуальних клубах була спрямована на емансипацію жіноцтва й упровадження європейських освітніх стандартів. Орієнтуючись на західноєвропейські моделі вищої освіти та професійної самореалізації, вона гармонійно поєднувала національні інтереси з широким гуманістичним світоглядом.

Визнанням її багаторічного внеску стало урочисте вшанування у листопаді 1935 року, коли Клуб болгарських письменниць на сторінках часопису «Вестник на жената» відзначив сорокаріччя діяльності Лідії Шишманової в Болгарії. Ця дата символічно переплелася з її 70-літнім ювілеєм та 50-річчям професійного шляху. У святковій промові Лідія щиро зізналася, що все життя перебувала у «тіні» двох велетнів – свого батька, знаного діяча українського відродження Михайла Драгоманова, та чоловіка, професора Івана Шишманова [15].

Таким чином, інтелектуальний тандем Івана та Лідії Шишманових постає унікальною моделлю партнерства, яке вийшло за межі родинного кола і стало вагомим чинником європейської культурної дипломатії. Вони продемонстрували взірцеву роль еліти у процесах національного самовизначення, де політичне візіонерство Івана та культурно-просвітницька енергія Лідії дозволили не лише модернізувати болгарський простір, а й послідовно інтегрувати його в загальноєвропейський контекст. Це була співпраця рівних, у якій кожен учасник, попри скромність особистих оцінок, став незамінним творцем нової інтелектуальної історії.

Союз Шишманових і сьогодні є взірцем рівноправної співпраці, а їхній досвід заклав основу для розвитку сучасної культури та європейських цінностей, що й робить це подружжя справжнім культурним феноменом.

Література:

1. Абаджиева Ц. Сравнителният метод във фолклорните изследвания на проф. Ив. Д. Шишманов (според статията «Песента за мъртвия брат в поезията на балканските народи»). *Известия на Етнографския институт и музей при БАН*. 1961. Кн. 4. С. 223–270.
2. Арнаудов М. Трудовете на проф. Ив. Д. Шишманов по фолклор, етнография и българско Възраждане. *Известия на Народния етнографски музей в София*. 1929. Кн. 8–9. С. 3–24.
3. Атанасов П. Иван Шишманов и Украйна. *Славяни*. 1958. № 3. С. 26–30.
4. Бушко Г. Внесок родини Шишманових у розвиток болгарського театру. *Езиков свят (Orbis Linguarum)*. Югозападен университет «Неофит Рилски». Благоевград, 2021. Том 19. Кн. 1. С. 143–147. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v19i1.15>

5. Бушко Г. *Іван Шишманов у болгарсько-українських літературних взаєминах кінця XIX – першої чверті XX століття* : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 244 с.
6. Бушко Г. Шишманознавство у Болгарії та за кордоном. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. № 37. С. 331–336. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.54>
7. Власенко В. Українські емігранти в Болгарії і Л. М. Шишманова-Драгоманова: невідоме листування (за матеріалами Наукового архіву Болгарської академії наук). *Сумський історико-архівний журнал*. 2011. № XIV–XV. С. 30–42.
8. Димов Г. Иван Шишманов и сравнительно-историческое изучаване на културите и литературите на балканските народи. *Сравнително литературознание*. 1982. № 2. С. 32–47.
9. Младенова М. Лидия Шишманова – не само спътница, но и интелектуалка със собствен бляськ. *Библиотека*. 2013. Ч. 2–3. С. 179–189.
10. Москаленко В. *Українсько-болгарські літературні і наукові зв'язки кінця XIX – початку XX ст.* К. : Наукова думка, 1986. 216 с.
11. Наулко В. До питання українсько-болгарських взаємин: листування Федора Вовка з Іваном Шишмановим. *Болгарський ежегодник*. Київ : Київ. ін-т «Слов'янський університет», 1998. Т. III. С. 100–116.
12. Сілевич Л. Публікації Лідії Шишманової-Драгоманової в українській пресі першої третини XX ст. *Образ*. 2021. Вип. 2 (36). С. 14–21. [https://doi.org/10.21272/Obraz.2021.2\(36\)-14-21](https://doi.org/10.21272/Obraz.2021.2(36)-14-21)
13. Піскіжова В. Роль родини Драгоманових-Шишманових в українсько-болгарських зв'язках (кінець XIX – перша половина XX ст.). *Міжнародні зв'язки України: Наукові пошуки і знахідки*. Київ, 2012. Вип. 21. С. 110–126.
14. Черпокова С. Иван Д. Шишманов и Михаил Драгоманов. *Иван Д. Шишманов – форумът. Шишманови четения / редкол.: Р. Дамянова та ін. Софія : Карина – Мариана Тодорова, 2005. Кн. 1. С. 263–268.*
15. Честуването на г-жа Л. Шишманова. *Вестник на жената*. 1935. № 627. С. 2.
16. Шишманова Л. Професор Шишманов – кабинетен работник. *Българска мисъл*. 1930. Кн. 6. С. 464–471.
17. Якімова А. Болгарська публіцистика Лідії Драгоманової-Шишманової. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2020. Вип. 48. С. 40–48. <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.48.10528>

Архівне джерело

18. Лист Л. Шишманової-Драгоманової до В. Гнатюка від 30 липня 1923 р. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (ЦДІАЛ України). Ф. 309, оп. 1, спр. 248, арк. 13.

References:

1. Abadzhieva, Ts. (1961). Sravnitelniyat metod vav folklorните izsledvaniya na prof. Iv. D. Shishmanov (spored statiyata «Pesenta za martviya brat v poeziyata na balkanskite narodi») [The comparative method in the folklore studies of Prof. Iv. D. Shishmanov (according to the article “The Song of the Dead Brother in the Poetry of the Balkan Peoples”)]. *Izvestiya na Etnografskiya institut i muzey pri BAN*, (4), 223–270. [in Bulgarian].
2. Arnaudov, M. (1929). Trudovete na prof. Iv. D. Shishmanov po folklor, etnografiya i balgarsko Vazrazhdane [The works of Prof. Iv. D. Shishmanov on folklore, ethnography and the Bulgarian Revival]. *Izvestiya na Narodniya etnografski muzey v Sofiya*, (8–9), 3–24. [in Bulgarian].
3. Atanasov, P. (1958). Ivan Shishmanov i Ukrayna [Ivan Shishmanov and Ukraine]. *Slavyani*, (3), 26–30. [in Bulgarian].
4. Bushko, H. (2021). Vnesok rodyiny Shyshmanovykh u rozvytok bolharskoho teatru [Contribution of the Shishmanov family to the development of the Bulgarian theater]. *Ezykov svyat (Orbis Linguarum)*, 19(1), 143–147. [in Ukrainian] <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v19i1.15>
5. Bushko, H. (2022). *Ivan Shyshmanov u bolharsko-ukrainskykh literaturnykh vzaiemynakh kintsia XIX – pershoi chverti XX stolittia: monohrafiia* [Ivan Shishmanov in Bulgarian-Ukrainian literary relations at the end of the 19th – first quarter of the 20th century: monograph]. Lviv: LNU im. Ivana Franka. 244 s. [in Ukrainian].

6. Bushko, H. (2024). Shyshmanoznavstvo u Bolharii ta za kordonom [Shishmanov studies in Bulgaria and abroad]. *Zakarpatski filolohichni studii*, (37), 331–336. [in Ukrainian] <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.37.54>
7. Vlasenko, V. (2011). Ukrainski emigranty v Bolharii i L. M. Shyshmanova-Drahomanova: nevidome lystuvannia [Ukrainian emigrants in Bulgaria and L. M. Shishmanova-Dragomanova: unknown correspondence]. *Sumskyi istoryko-arkhivnyi zhurnal*, (XIV–XV), 30–42. [in Ukrainian].
8. Dimov, G. (1982). Ivan Shishmanov i sravnitelno-istoricheskoto izuchavane na kulturite i literaturite na balkanskite narodi [Ivan Shishmanov and the comparative-historical study of cultures and literatures of the Balkan peoples]. *Sravnitelno literaturoznanie*, (2), 32–47. [in Bulgarian].
9. Mladenova, M. (2013). Lidiya Shishmanova – ne samo patnitsa, no i intelektualka sas sobstven blyasak [Lydia Shishmanova – not only a companion, but also an intellectual with her own brilliance]. *Biblioteka*, (2–3), 179–189. [in Bulgarian].
10. Moskalenko, V. (1986). *Ukrainsko-bolharski literaturni i naukovy zviiazky kintsia XIX – pochatku XX st.* [Ukrainian-Bulgarian literary and scientific relations of the late 19th – early 20th centuries]. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].
11. Naulko, V. (1998). Do pytannia ukrainsko-bolharskykh vzaiemyn: lystuvannia Fedora Vovka z Ivanom Shyshmanovym [On the issue of Ukrainian-Bulgarian relations: correspondence of Fedir Vovk with Ivan Shishmanov]. *Bolgarskiy ezhegodnik*, (III), 100–116. [in Ukrainian].
12. Silevych, L. (2021). Publikatsii Lidii Shyshmanovoi-Drahomanovoi v ukrainskii presi pershoi tretyny XX st. [Publications of Lydia Shishmanova-Dragomanova in the Ukrainian press of the first third of the 20th century]. *Obraz*, 2(36), 14–21. [in Ukrainian] [https://doi.org/10.21272/Obraz.2021.2\(36\)-14-21](https://doi.org/10.21272/Obraz.2021.2(36)-14-21)
13. Piskizhova, V. (2012). Rol rodyny Drahomanovykh-Shyshmanovykh v ukrainsko-bolharskykh zviyazkakh [The role of the Dragomanov-Shishmanov family in Ukrainian-Bulgarian relations]. *Mizhnarodni zviyazky Ukrainy: Naukovi poshuky i znakhidky*, (21), 110–126. [in Ukrainian].
14. Cherpokova, S. (2005). Ivan D. Shishmanov i Mihail Dragomanov [Ivan D. Shishmanov and Mikhail Dragomanov]. In *Ivan D. Shishmanov – forumat. Shyshmanovi cheteniya* (Bk. 1, pp. 263–268). Sofiya: Karina – Mariana Todorova. [in Bulgarian].
15. Chestvuvaneto na g-zha L. Shishmanova [The Celebration of Mrs. L. Shishmanova]. (1935). *Vestnik na zhenata*, (627), 2. [in Bulgarian].
16. Shishmanova, L. (1930). Profesor Shishmanov – kabinetten rabotnik [Professor Shishmanov – an office worker]. *Balgarska misal*, (6), 464–471. [in Bulgarian].
17. Yakimova, A. (2020). Bolharska publitsystyka Lidii Drahomanovoi-Shyshmanovoi [Bulgarian journalism of Lydia Dragomanova-Shishmanova]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Zhurnalistyka*, (48), 40–48. [in Ukrainian] <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.48.10528>
18. Lyst L. Shyshmanovoi-Drahomanovoi do V. Hnatiuka vid 30 lypnia 1923 r. [Letter from L. Shyshmanova-Dragomanova to V. Hnatiuk dated July 30, 1923]. *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, Lviv (TsDIAL Ukrainy)*. F. 309, Op. 1, Spr. 248, Ark. 13. [in Ukrainian].

Стаття поширюється
на умовах ліцензії відкритого доступу
(CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 20.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026